

ENTREVISTA

Carme Adán: a ollada poliédrica

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 46-48

Entrevista realizada por

Mª Sonia Fernández Casal

Responsable de Igualdade do IES Plurilingüe
Fontexería (Muros)

sonfercas@gmail.com

Imaxes de Ana Fresco

A túa traxectoria feminista vai tanto das achegas teóricas como as recollidas en *Feminismo e coñecemento e Feminicidio*, ata a dirección da Secretaría Xeral de Igualdade entre os anos 2005-2009, pasando por diversos grupos de reflexión de mulleres, o que posibilita brindar unha visión poliédrica dos feminismos.

Neste momento de forza do feminismo como movemento social, cunha sociedade cada vez máis "líquida" e globalizada, que capacidade teñen as políticas públicas e o feminismo institucional de facer avanzar a igualdade real entre homes e mulleres?

A metáfora da sociedade "líquida" é moi clarificadora do momento no que vivimos. Non obstante penso que podemos interpretala en positivo desde o feminismo, xa que este, como movemento social, como moi ben dis ti, ten unha fortaleza e unha capacidade de mobilización que nos obriga a reexaminar as posibilidades para mudar a sociedade actual. Fronte ás perspectivas derrotistas e individualistas que se pretenden impor, o feminismo leva mostrado unha capacidade para crear grupo e para mobilizar e transformar consciencias que debe ser moi valorada en positivo.

As políticas públicas teñen a obriga de levar ás institucións estas demandas e facer efectivos os dereitos conseguidos polas mulleres. A capacidade pola que preguntas depende, en moitas ocasións, das mulleres que participan da toma de decisións. Máis alá de que as institucións deban poñer os recursos e os orzamentos para previr a violencia machista ou para rematar coa fenda salarial, por poñer só dous exemplos, o compromiso feminista das persoas implicadas adoita ser un factor crucial para avanzar.

A nivel xeral no devir das políticas públicas de igualdade a idea ou defensa dunha transversalidade de xénero ficou no papel nestes últimos anos, pode que incluso nunca chegase a facerse efectiva de xeito pleno. Non digo que se deba retomar tal como se enunciou no final dos anos noventa, e se cadra é o momento de melloralas no deseño das propias estruturas administrativas. Os organismos de igualdade teñen que ter a capacidade real para deseñar ou coordinar, segundo se defina, políticas públicas feministas para todos os departamentos.

O teu último libro *Feminicidio* leva como subtítulo *Unha nova orde patriarcal en tempos de submisión*. Non resulta paradoxal falar de tempos de submisión nun momento no que se está a falar dunha nova vaga feminista a nivel mundial?

Non o creio. Reflexionar sobre os mecanismos cos que o patriarcado se amolda a cada momento histórico e social paréceme necesario para poder avanzar no futuro. A nova vaga de feminismo mundial ten na violencia que sofren as mulleres un dos seus maiores catalizadores. Pensa, por exemplo, na importancia de movementos como #metoo, #primacoso ou #cuentalo ou nas saídas masivas ás rúas despois da sentenza de "La manada". Indagar nesta violencia, na súa orixe ou como é funcional para privar ás mulleres da súa liberdade considero que é un exercicio imprescindible como parte da propia extensión e fortalecemento desta vaga feminista.

A irrupción do discurso feminista nos últimos anos na axenda política, como cres que influíu no auxe da extrema dereita no Estado? Forma parte da resposta política patriarcal ao avance do feminismo?

Non son quen de responderche á primeira pregunta porque é complexo saber até que punto

as reaccións da extrema dereita e as súas ansias por recortar os dereitos das mulleres ou dos colectivos LGBTI son só unha reacción ao discurso e os logros feministas. Sen lugar a dúbidas o feminismo molesta a unha parte da sociedade que non está disposta a perder os seus privilexios e entende que as mulleres deben seguir sendo definidas fundamentalmente como nais ou esposas. Está claro que a invención da terminoloxía "ideoloxía de xénero" por parte dos sectores máis reaccionarios da igrexa e a dereita é unha mostra do mal que asumen as teorizacións feministas e as implicacións que estas poidan ter nos currículos escolares, na universidade, na lexislación ou na vida cotiá.

A tese central do teu último libro presenta a violencia patriarcal coma o elemento fundador do propio patriarcado, superando a idea de que é a manifestación máis grave da desigualdade. Que función "educadora" atribúes a esa violencia constituínte?

A violencia sempre é disciplinadora, mostra o que se pode facer e o que non. A violencia sexual, e con isto non digo nada novo, é un elemento central para entender como educamos as nenas e as mozas no medo e na autoculpabilización. Desde moi novas as mulleres aprendemos que se imos soas pola rúa ou o noso comportamento non é o "axeitado", somos as responsábeis do que nos poida pasar. Darlle a volta a isto, sinalar ao agresor ou ao violador é un dos grandes logros do feminismo. Temos aí como exemplo a acción viral do "violador es tí" que sitúa o problema na estrutura patriarcal.

Cal é a túa perspectiva docente sobre como desde o sistema educativo se está a abordar a loita pola igualdade entre mulleres e homes? Cres que houbo cambios substanciais nos úl-

timos anos, ou a proliferación de actividades ao redor de datas como o 25N e o 8M pode considerarse un espellismo?

Por unha banda, penso que houbo cambios moi importantes no sistema educativo, mais, por outra, non temos un sistema coeducativo nin de lonxe. Tanto a nivel de enfoque epistemolóxico como curricular os nesgos androcéntricos seguen presentes; só temos que coller un libro de texto ao azar para comprobalo. No mellor dos casos incorporamos mulleres como unha especie de engadido ou remendo de toda unha historia educativa herdada.

Melloramos notabelmente na presenza de actividades ou na implementación dos plans de igualdade porque existe unha cantidade moi grande de docentes comprometidas coa igualdade e a diversidade afecti-

tivo-sexual. Docentes que realizan este traballo sempre a maiores das súas xornadas lectivas e con escaso recoñecemento, na maioría dos casos, por parte da administración educativa. Ás veces preguntome, se non fose polo entusiasmo e o voluntarismo das docentes, que sería da igualdade nos centros.

Por último, quero citar as materias optativas que versan sobre igualdade, tanto a "Igualdade de xénero", que se pode impartir en 1º ou 2º da ESO, como "Coeducación para o século XXI", que é unha optativa de 1º de BAC. No referido á primeira sinalo que a súa horaria é dunha hora. Cada curso que pasa son máis contraria a este tipo de materias nas que é imposible chegar a coñecer ao alumando ou manter un ritmo normal de traballo e reflexión. Eu denomínoas "mate-

rias placebo"; sinto ser tan franca, pero creo que serven para pouco. No caso de "Coeducación para o século XXI" a situación aínda é moito máis esperpéntica, xa que neste momento na maioría dos centros, a causa da configuración dos itinerarios e as optativas, para poder escollela é preciso cursar relixión. Ou sexa, unha especie de contradición nos seus termos.

Albisca algún motivo para o optimismo entre as novas xeracións, ou abundan os grises en calquera análise con perspectiva de xénero sobre adolescentes?

Motivos existen e moitos para o optimismo. Acaso non temos na retina a imaxe de tantas mozas mobilizándose para os últimos 8 de marzo ou 25 de novembro? Tamén nos centros educativos podemos ver o seu entusiasmo e compromiso. Con todo, é certo que isto convive cun aumento da violencia de xénero entre a mocidade, cun consumo da pornografía hexemónica de xeito acrítico desde idades moi temperás. Supoño que cada xeración ten que resolver as súas propias contradicións e iso é o que vemos nos centros educativos. Por unha banda, un nivel de compromiso e conciencia maior que hai uns anos e, por outra, a reprodución dun sistema de relacións baseado no control e a dependencia. Pode que a educación sexual e afectiva sexa unha das materias pendentes nos centros para poder someter a crítica e reflexión todo ese mundo da afectividade que fica fóra do espazo educativo.

Asemade, a pesar de ter mudado moito a escolla de estudos entre mozas e mozos seguen reproducíndose os estereotipos de xénero. Non só compre que as mozas teñan unha maior presenza nas STEM, tamén é necesario valorar as humanidades e a formación artística para a educación dunha sociedade máis igualitaria. ■

